

ПРИЛОЗИ

ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК, ИСТОРИЈУ И ФОЛКЛОР

ОСНИВАЧ
ПАВЛЕ ПОПОВИЋ

УРЕДНИЦИ
ДИМИТРИЈЕ ВУЧЕНОВ, МИРОСЛАВ ПАНТИЋ
ВЛАДАН НЕДИЋ

КЊИГА ТРИДЕСЕТ ОСМА
СВЕСКА 3—4
1972

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ОСНОВНЕ ЗНАЧЕЊСКЕ КАТЕГОРИЈЕ СРПСКОХРВАТСКИХ ПАДЕЖА У СВЕТЛОСТИ БЕЛИЋЕВЕ СИНТАГМАТИКЕ

1. Увод. — Циљ је овоме раду анализа основних значењских категорија српскохрватских падежа. Овде, дакле, неће бити анализирана значења сваког падежа посебно, већ значењске категорије (у чијем реализовању може учествовати и више падежа). С обзиром на то што ћу се придржавати Белићевих теоријских начела, потребно је да изнесем основне моменте његове теорије падежних значења. То ћу учинити најпре, у уводу. Затим ћу прећи на саму анализу. Али, пре свега, наводим литературу којом сам се служио пишући овај рад: 1) Batistić Т., *Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku*, Biblioteka ЈФ, н. с., knj. 3 (Бгд., 1972); 2) Белић А., *Грамајика српскохрватског језика за други разред средњих и сјучних школа*, I изд. (Бгд., 1932), II изд. (Бгд., 1934); 3) Белић А., *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. I: *Речи са дефлекцијом*, IV изд. (Бгд., 1969); 4) Белић А., *О језичкој природи и језичком развијку*, књ. I, Пос. изд. СКА, књ. СXXXIV (Бгд., 1941), књ. II, Пос. изд. САН, књ. СССXX (Бгд., 1959); 5) Гортан-Премк Даринка, *Акузативне синтагме без предлога у српскохрватском језику*, Библиотека ЈФ, н. с., књ. 2 (Бгд., 1971); 6) Даничић Ђ., *Српска синтакса* (Бгд., 1850); 7) Ђорђевић П., *Прилози за синтаксу српског језика I*, Гласник СУД 68—69 (Бгд., 1889); 8) Ивић М., *Значења српскохрватског инструменџала и њихов развој*, Пос. изд. САН, књ. ССXXXII (Бгд., 1954); 9) Ивић М., *Из проблематике падежних временских конструкција*, ЈФ XXI 165—289; 10) Ивић М., *Српскохрватски падежни облици обавезно израђени одредбом као помоћним морфолошким знаком*, Годишњак ФФНС IV 151—162; 11) Мареџић Т., *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*² (Zgb., 1931); 12) Новаковић Ст., *Српска грамајика*² (Бгд., 1902); 13) Поповић Љ., *Падежна синонимика у језику Вука Св. Караџића* НЈ, н. с., XIV 73—129; 14) *Речник српскохрватског књижевног језика МС (и МХ)*; 15) *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*; 16) Станојчић Ж., *Језик и стил Ива Андрића — Функције синонимских односа*, Filološki fakultet, Monografije, knj. XI (Бгд., 1967); 17) Станојчић Ж., *Синтакса језика Лазе К. Лазаревића, I, Синтаксамски односи*, Библиотека ЈФ, н. с., књ. 4 (Бгд., 1973); 18) Стевановић М., *Грамајика српскохрватског језика за гимназије*⁷ (Це-

тиће, 1971); 19) Стевановић М., *Савремени српскохрватски књижевни језик, II, Синтакса* (Бгд., 1969); 20) Стевановић М., *Синтаксичка синонимика*, Књ. Ј., год. X, бр. 2 (Бгд., 1963) 81—95; 21) Стојановић Љуб., *Српскохрватска грамајика за II разред гимназије*¹⁸ (Бгд., 1936); 22) Стојановић Љуб., *Српскохрватска грамајика за III разред гимназије*¹⁴ (Бгд., 1936). Са дужним поштовањем истичем да су ми од велике помоћи биле дефиниције (нарочито падежа с предлозима) што их дају Љуб. Стојановић и М. Стевановић. Анализирам у првом реду Вуков језик. — Мислим да би корист од овога рада могла бити бар двојака: 1) што се на једном месту систематски показује које се све важније падежне синтагме употребљавају за обележавање одговарајућих основних категоријских значења српскохрватских падежа; 2) у компаративним студијама, приликом упоређивања српскохрватске ситуације са ситуацијом у ком страном језику.

2. Три су основне категорије реченичних средстава у савременом српскохрватском књижевном језику: 1) самостално употребљена реч; 2) реченица; 3) синтагма.

Самостално употребљену реч представља именица или реч са њеном функцијом. Права је именица за актуелно језичко осећање немотивисана именичка реч која означава какав реалан предмет или појам којим се обележава збир особина каквог предмета (*О језичкој њрироди... I 37*).

Добро је позната Белићева дефиниција реченице: „Реченица је најпростија и најмања говорна целина у којој се слободном и увек друкчијом везом појмова нешто ново о њима износи“ (нав. дело 174). Свака реченица има два основна дела: субјекат, одн. субјекатску синтагму, и предикат, одн. предикатску синтагму. Реч, одн. синтагма, којом се исказује назив онога о чему се у реченици говори, мисли, суди или тврди — јесте субјекат, одн. субјекатска синтагма. Реч, одн. синтагма, којом се о субјекту у реченици нешто говори, мисли, суди или тврди, — јесте предикат, одн. предикатска синтагма. Функција субјекта у реченици неизоставни је услов за творбу самосталних речи, именица. Функција предиката често је услов за творбу несамосталних речи. С обзиром на то што се предикатом „показује разлика у временској и свакој другој вези субјекатског појма са каквим обележјем или ма каквом одредбом“ (нав. дело, 183) — управна реч у предикатској синтагми у српскохрватском језику јесте глагол.

Синтагме су, према Белићевој дефиницији, групе речи у реченици чије је унутрашње јединство „олично или у јединству претставе или у јединству функције“ (нав. дело, 189). Према синтаксичком односу својих делова синтагме могу бити независне и зависне. Независну синтагму сачињава група речи везаних заједничком службом у реченици. Синтагма у којој једна реч одређује или допуњава другу јесте зависна синтагма. Према томе да ли једна реч одређује или допуњаје другу, зависне су синтагме одредбене или допунске. Зависна синтагма има два основна дела: управни и зависни. Управни је део онај који се одређује

или допуњава, а зависни је део онај који одређује или допуњава управни део. На тај начин, према Белићу, одредбена зависна синтаagma јесте она у којој се каква особина која је латентна у језичком потенцијалу управне речи — открива зависном речју синтагме (*сиво небо, јасно угледају*). Допунска зависна синтаagma јесте она у којој се у зависној речи открива саставни део појма управне речи који је изван њега, али с којим тај појам чини органску целину (*орашки земљу, орашки ралицом*) (нав. дело, 191—192).

Више различних реченичних средстава Белић сврстава у категорију синтаagma: 1) синтагматски повезане групе речи, 2) сложене речи, 3) изведене речи, 4) падежни облици са синтагматским значењем, 5) субјекатске синтагме, 6) предикатске синтагме, 7) синтагме које ближе одређују или допуњавају субјекат или предикат, односно делове њихових синтаagma. Али све ове синтагме Белић своди на субјекат и предикат (нав. дело, 194).

3. Ови редови показале како Белић тумачи деклинацију као језичку појаву уопште: „Деклинација претставља у највећем броју случајева израз односа међу самосталним речима и свима другим речима у језику. Или друкчије да речем: то је о б и ч н о израз за несамостално употребљену самосталну реч. Све друге категорије речи, тј. несамосталне, добијају деклинацију од самосталних речи као део синтагме у којој оне зависе од самосталних речи несамостално употребљених као својих управних речи. Ако није тај случај, а каква несамостална реч показује облике или функције деклинације, онда то значи да је каква несамостална реч употребљена у функцији самосталне речи самостално или несамостално, или да замењује синтагму тако употребљену“ (нав. дело, 195). А на другом месту: „Односи који се обележавају деклинацијом леже у природи самих речи и... њих открива наше мишљење“ (нав. дело, 241).

4. Три су врсте падежа у српскохрватском језику: 1) зависни падежи, који „претстављају самосталну реч употребљену у зависној функцији“; 2) номинатив, који „претставља самосталну реч употребљену у независној функцији у реченици“; 3) вокатив, који „претставља... самосталну реч у функцији дозивања изван реченице“. На основу ових факата Белић закључује да се „падежним обликом назива облик самосталне речи употребљен у нарочитој функцији било у реченици или изван ње“ (нав. дело, 197—198).

5. Тако у српскохрватском језику постоји ових седам падежа: номинатив, генитив, датив, акузатив, вокатив, инструментал и локатив. Ово су им основна значења: Н о м и н а т и в, као независан падеж, ван реченице значи име предмета а у реченици му је главна функција субјекатска (*Рука руку мије*). — Г е н и т и в има три основна значења: партитивно (*Кад се кола слома, њушова досија*), посесивно (*Удаја сестире цара Душана*), аблативно (*Чувај се њушке чађавице*). Једино се аблативни генитив може употребити и с предлогом (*Свака њишца од свог кљуна гине*). — Д а т и в означава намену (*И његово њојрошио*

благо дијелећи кљасту и слијеу), смер (Свака ишница своје јашу леи). Уз датив се најчешће употребљава предлог *к(а)* (*Оде право ка Прилију граду*). — Ак уз а т и в без предлога је објекат у реченици (*Начинићу кулу у Приморју*), док с предлозима значи правац кретања и место као завршну тачку правца кретања (*Браи браи над јаму води, али га у њу не ииска*). — В о к а т и в служи за дозивање и ван реченице је (*Куј ми сабљу, Новаче ковачу!*). — И н с т р у м е н т а л без предлога значи средство (оруђе) (*А ишира се златним буздованом ко ђевојка зеленом јабуком*), а с предлогом *с* заједницу (*Ко с ђаволом ишке сади о главу му се лујају*). — Л о к а т и в обично значи место и увек стоји с предлозима (*У свакој кући има дима*). Као што је већ речено, ово су само основна, а ни издалека не сва значења појединих српскохрватских падежа.

6. Зависни падежни односи јесу „они у које ступа каква именица као допуна или одредба према каквој управној речи извесне зависне синтагме“ (нав. дело, 216—217). На тај начин зависни падеж открива, реализује, „скривени, али стални прагматички моменат управне речи“ (нав. дело, 218). Са друге стране, по принципу дијалектичке узајамности, и управна реч својим значењем одређује која је допуна или одредба уз њу могућа. Другим речима: ако је управна реч права именица, уз њу су обични једне врсте односи; ако је управна реч у зависној синтагми права глаголска реч, уз њу се развијају друге врсте односи. Међутим, „границе између тих реализација код обеју група, именичке и глаголске, нису сувише прецизне“ (нав. дело, 259). Извесно је, нпр., да се посесивно значење реализује у синтагмама у којима је управна реч именица, а да се објекатско значење реализује у синтагмама чија је управна реч глагол. Уопште, могу се издвојити ове зависне значењске категорије српскохрватских падежа: 1) посесивност; 2) квалитет; 3) генитив материје; 4) порекло; 5) партитивност; 6) објекат; 7) средство (оруђе); 8) заједница; 9) аблативност; 10) намена; 11) правац (циљ); 12) место; 13) време; 14) начин; 15) узрок; 16) мера, количина; 17) поређење; 18) остала значења. Као што је речено у т. 1, о овим ће категоријама бити речи у овоме раду (сем њих, још и о категорији субјекта).

7. Будући да допуна одн. одредба може имати више значења, у томе случају у српскохрватском језику употребљавају се предлози да ближе одреде какво падежно значење (нпр. предлог *с* употребљава се с инструменталом да одвоји значење заједнице од значења оруђа).

8. У српскохрватском језику постоји тзв. синкретизам облика различитих падежа и синкретизам значења различитих падежа. У вези са синкретизмом облика треба рећи да изједначавање облика не доводи до изједначавања значења. Како долази до синкретизма значења? Велика разноликост управних и зависних делова падежних синтагма омогућава развијање нових падежних значења. Тај унутрашњи развитак падежних синтагма може довести до тога да се оне „удаљавају од категорије свога падежа и почињу да улазе у категорије других падежа“ (нав. дело, 224). На тај начин падежни облици, иако обично остају

исти, почињу обележавати нова значења, слична значењима других падежа. Па не само да долази до овог синкретизма значења, него на овај начин падежни облици могу изаћи из категорије именичких речи и прећи у речи друге категорије (нпр. прилоге; исп.: *ноћу*, *силом* и сл.).

9. И тако, када се анализира употреба самосталних речи у реченици, установљава се да имамо, на једној страни, номинатив, у којем се самостална реч употребљава у функцији субјекта у реченици, а, на другој, зависне падеже који служе за обележавања несамосталне употребе самосталне речи у реченици. Зависни падежи увек се налазе у вези с номинативом, као, како вели Белић, чуварем самосталне представе (нав. дело, стр. 230), али и међу собом јер су зависни падежи сместишта самосталне именице у зависним односима (ib.). „Према томе, у средишту деклинације стоји самостална реч; она је, с једне стране, везана са самосталном речју у зависним облицима једнине, који се и између себе налазе у извесном одношају, а, с друге стране, са независним облицима множине и двојине, који се опет, са своје стране, налазе у вези са зависним облицима свога броја, а ови се такође и између себе налазе у извесној релацији“ (нав. дело, 233).

10. Пре него што, после овога увода, пређем на анализу основних значењских категорија српскохрватских падежа, треба да дам још две напомене.

Прва. Једна зависна падежна синтагма понекад се може, значењски, схватити на више начина. Нпр. генитив у синтагми *деца добрих родитеља* има и нијансу посесивности, и нијансу квалитета и нијансу порекла (аблативности). Желећи да покажем основне значењске категорије српскохрватских падежа, говорићу првенствено о оним случајевима у појединим категоријама чије је значење недвосмислено.

Друга напомена. Употребићу ове симболе: А = акузатив; В = вокатив; аГ = аблативни генитив; Г = генитив; Гл = глагол; Д = датив; И = инструментал; Им — именица; Л = локатив; Н = номинатив.

11. Категорија субјекта. — У функцији субјекта у реченици у српскохрватском се језику употребљава Н (*Рука руку мије*). — Понекад, у народним песмама, у служби субјекта место Н стоји В (*Нејко бјеше Сирахињићу бане*). — О субјекатском Г в. т. 13.

12. Категорија посесивности. — Посесивност се исказује синтагмама: 1) Им + Г (*Ово ј' рука нашега Дамјана*); 2) Им + од + аГ (*Они носе руку од јунака*); 3) Им + у + аГ (*У богања Влаха скуја ишеница*); 4) Им + Д (*Онај ми је браћ који ми је добру рад*).

13. Ако је, у случајевима кад уз глаголску Им стоји (посесивни) Г, реч у Г субјекат кад се глаголска Им развије у лични глаголски облик, — тај је Г субјекатски (*Орање Краљевића Марка → Краљевић Марко оре*). Субјекатски генитив може се заменити придевом (*Марково орање*).

14. Из посесивног Г развио се и објекатски Г. Ако је, у случајевима кад уз глаголску Им стоји Г, реч у Г објекат када се глаголска Им развије у лични глаголски облик, — тај је Г објекатски (*Зидање Раванице* → *Зидају Раваницу*). Објекатски Г обично се не може заменити придевом.

15. *Категорија квалитативности*. — Каквоћни (квалитетски) Г развио се из посесивног Г. То је ограничен Г јер се уз Г мора употребити придев или придевска заменица (*Висок јунак, шанак у појасу, | Бела лица црних наусница*).

16. Квалитет се исказује и синтагмом Им + од + аГ (*Нии' сам млада ни одвеће сшара, већем мома од најљешег доба*).

17. *Категорија генитива материје*. — У т. 15. речено је да се из посесивног Г развио каквоћни (квалитетски) Г. „Из... каквоћног... генитива могао се развити и генитив који показује од какве је материје што“ (А. Белић, *Грамајика II* 58) (*С вијенцем руже око чела*). Данас се за ово значење чешће употребљава аГ с предлогом од.

18. Од чега је што начињено може се, у преносном смислу, исказати синтагмама: 1) Им || Гл + из + аГ (*Из једног дрвџа икона и ловаца*); 2) Им || Гл + од + аГ (*Злајна је гривна и накић од најбољег злајна карач ономе који слуша*). У стандардном језику чешћа је синтагма с предлогом од.

19. *Категорија порекла*. — Г порекла развио се из посесивног Г: *Трећи веле нељудска је рода*. Белић истиче да се ово значење „боље може исказати аблативним генитивом“ и у загради наводи пример: *од добрих родителја* (*Грамајика II*, 58).

20. Синтагме Им + из || од + аГ могу, у пренесеном смислу, означавати порекло (*Ја сам јунак ошуд из Крајине. — Кума куми од Будима краља*).

21. *Категорија партитивности*. — За обележавање значења партитивности употребљава се партитивни генитив. Партитивни (деони) генитив значи део чега, део количине какве материје. Стоји уз глаголе који допуштају да се узме и сл. мања или већа количина чега (*бићи, даји, имаји, јеси, куйи, ији, ирошији, узети* и д.) као и уза све друге речи које значе количину: прилоге за меру (*досија, колико, мало, много, шолико* и д.), називе за меру и сл. именице (*аршин, бокор, килограм, километар, комад, куйа, лишар, ока, ирегриш, сшад* и д.), придеве (*вредан, јун, сии* и д.) и бројеве више од четири (*У сваком жшју има кукоља. — Кад се кола слома, иушова досија. — У лијезој носи куйу вина. — Вредан вечијог сшомена. — Девет Југовића*).

22. „У партитивном генитиву износе се речи исказане као предмет жеље, жаљења, поштовања и сл.“ (Белић, *Грамајика II*, 56): *жеља: Срећнице се наносим, | Леја жшјка најживели, | Добре среће*

находили, | *Добре среће, лејог здравља; жаљење: Девојци је врло жао дара, | А највише од злаћа кошуље.*

23. Синтагме *између* || *од* + аГ могу значити део у примерима као: *Један између вас издаће ме. — Од њих нико не осћаде, мајко, | од нас нико не погине, мајко.*

24. *Категорија објекта.* — У акузативу стоји име предмета на који, према Белићу, прелази, који потпуно обухвата каква радња исказана прелазним глаголом, одн. „особина или расположење исказани придевом или именицом (страх, срам, туга и сл.) у именском предикату“ (*Грамајика* I¹, 63) (*Мудри ће наслиједити славу, а безумнике ће однијети срамота. — Сирах је мене, биће погинуо. — Ја бих ћердан најволија*).

25. „У народним песмама узимају се често као прелазни глаголи и они који то у обичном говору нису“ (Јб. Стојановић, *Грамајика* I¹⁸, 99) (*Или ћућу ћућује или вино ћије*).

26. Глагол не мора бити исказан, већ се тада подразумева: *А кум њрсе* [изостављено: *ћонуди, донесе*], *а ћи врећу* [изостављено: *рашири, њружи*]. Ово је нарочито често у поздравима, у изразима којима се исказује каква жеља, у здравицама и сл.: *Лаку ноћ!* [изостављено: *желим*]. — *Сћо ће сћрела* [изостављено: *ћогило*]. — *На, девојко, коћрену од злаћа* [на = узми].

27. Уз један глагол могу стајати два акузатива. Један је од њих прави објекат, а други, као саставни део предиката, показује резултат глаголске радње (*Да га мейне вељега везира*).

28. О објекатском Г в. т. 14.

29. Г м. А (објекта) у одричним реченицама у вези је с аГ, јер је, како каже Белић, „и одрицање одвајање једног предмета од другог“ (*Грамајика* I¹, 59). Иако данас није обавезан, овај се генитив може јавити и уз просто (*Лењивац неће ћећи лова својега*) и уз појачано одрицање (*Нћићу ћуче ћушке ни лубарде*).

30. Синтагме 1) Гл + *од* + аГ; 2) Гл + *о* + Л означавају предмет говора, мисли, старања и сл. у примерима као: *Причај шћогод, Драшко, од Млејака. — Добри људи о злу говорише.* Стандардна је синтагма: Гл + *о* + Л.

31. О Д као даљем објекту в. т. 52.

32. Синтагме Гл (као: *вероваћи, заљубићи се, надаћи се, оћкладићи се, уздаћи се* и д.) + *у* + А значе да је предмет што га значи име са чјим А стоји предлог *у* — објекат радње коју означава употребљени Гл (*Ко се у коло хваћа у ноге се узда*).

33. *Категорија средсћа (орућа).* — „Именица у *инсћрументјалу* значи средство којим се глаголска радња врши“ (Белић, *Грамајика* I¹, 66) (*Ко сабира руком, умножава*).

34. Средство се још показује синтагмама: 1) Гл + *йреко* + аГ (*Све ове дације куйио је од народа баш кнез йреко йоглавара*); 2) Гл + на + А (*Преде свилу на злайно врейено*); 3) Гл + *йо* + Л (*Драги драгој йо звезди йоручи*). Ове синтагме нису синоними.

35. Синтагме Гл (као: *гудейи, звонийи, свирайи, йрубийи* и д.) + у + А значе да је предмет што га значи име са чијим А стоји предлог у — оруђе радње коју значе ови Гл (*Зайовједи да се йри йуша за йруби у йрубу*).

36. *Кайгорија заједнице (социјайива)*. — Кад инструментал значи друштво или заједницу, са њим се употребљава и предлог *с(а)*. То је социјатив: *Ко ходи с мудрима, йосйаје мудар, а ко се дружи с безумницима, йосйаје гори*.

37. *Кайгорија аблативносйи*. — Аблативни генитив значи да се нешто одваја, одмиче, удаљава и сл. од појма што га обележава име у том падежу (*Чувај се йушке чађавице*).

38. Синтагма (Гл) + *без* + аГ значи да нема онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Два без душе, йрећи без главе*).

39. Синтагма Гл + *из* + аГ значи да се нешто креће или да је управљено с места што га обележава име са чијим аГ стоји овај предлог (*Кака је йишца која одлейи из својега гнијезда, йаки је човјек који ойиде из својега мјесйа*. — *Јави му се из облака вила*).

40. Синтагма Гл + *иза* + аГ има аблативну нијансу у примерима као: *Донеси ми воде иза горе*.

41. Синтагма Гл + *изван* + аГ показује да се предмет о којем се говори не налази у предмету што га означава име са чијим аГ стоји овај предлог (*Брзо иде, али изван йуша*).

42. Синтагме *'изван* || *осим (осем, освем, освен)* || *до* + аГ значе да се оно што је означено именом са чијим аГ стоји један од ових предлога — изузима од чега (*Вода све носи изван срамоше*. — *Вода све ойере освем гријеха*. — *Вода свашйа ойере до црна образа*). Ове су синтагме синоними.

43. Синтагма Гл + *између* + аГ има аблативну нијансу у примерима као: *Она се између народа некако украде*. В. т. 39.

44. Синтагма Гл + *исйред* + аГ значи да се место с којег се што креће — налази с предње стране онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог: *Бјежи Марко исйред родителја*.

45. Синтагма Гл + *од* + аГ значи да се нешто одмиче, одваја од онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Иди од човјека безумна јер нећеш чуши йамейне ријечи*).

46. Синтагма Гл + *осим* + аГ може значити да се од онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог — нешто изузима (*Као да наш језик осим свију језика на овом свијету никаквих йравила нема*).

47. Синтагма Гл + с + аГ значи да се напушта место што га означава име са чијим аГ стоји овај предлог или да је одатле нешто управљено (*Не идеш ли са Поља Косова? — Ал' њовиче са града девојка*). В. т. 39.

48. Синтагма Гл + *ѣрема* (*сѣрема, ѣрама, ѣрам, сѣрама, сѣрам*) + аГ значи да је нешто непријатељски окренуто ономе што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Ја сам могу сѣрам једнога сѣаѣи | А с оваквим храбријем народом | Не бојим се до Бога никога*).

49. Синтагме Гл + *ѣроѣив* + аГ || Д значе да је нешто непријатељски окренуто ономе што значи име са чијим аГ одн. Д стоји овај предлог (*Беѣари се сѣану ѣроѣив њега бунѣи. — Каква је средсѣва ѣроѣиву Шѣѣану уѣоѣребљавала*). Данас је чешћа синтагма с аГ.

50. Синтагма Гл + у + аГ може значити да се нешто одваја од онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Који шѣѣе у ѣебе, ѣодај му*).

51. Синтагма Гл + с(а) + И „каткада... добива аблативно значење“: *Расѣавио сам се са друшѣвом*. „Овде имамо скраћено исказивање мисли: (*Бивши*) са друшѣвом раставио се и сл.“ (А. Белић, *Историја српскохрватског језика*, књ. II, св. 1: *Речи са деκлинацијом*⁴, Бгд. 1969, стр. 205).

52. Категорија намене. — Датив је основни падежни облик којим се исказује намена. Белић је дао ову основну дефиницију датива: „Употребљава се уз све глаголе, придеве и именице које значе какву намену, упућивање коме, давање итд. Тај се датив зове неправим (даљим) објектом“ (*Грамаѣика I*¹, 61). Мислим да ће добра илустрација ове дефиниције бити ова реченица из *Прича Соломунових* у Даничићевом преводу: *Реѣи мудросѣи: сесѣра си ми; и ѣријаѣѣљѣицом зови разборѣосѣи*.

53. Глагола који значе намену, упућивање, давање и сл. има много; нпр.: *даѣи, заѣоведѣи, ѣлаѣиѣи, ѣомагаѣи, реѣи* (в. т. 52), *учинѣиѣи* и д.: *Дај ми среѣу, ѣак ме баѣи и у вреѣу*.

54. Глагол не мора бити исказан, али се подразумева: *Моје благо* [изостављено: *осѣављам*] *мојој сѣарој мајѣи, нек се храни и ода зла брани*.

55. „Може бити према нечем упућено и какво душевно расположење, сличност или каква друга особина“ (А. Белић, *Грамаѣика I*¹, 62). (Пример за душевно расположење: *Јужном Божѣѣу и ѣријаѣѣљѣском колачу не ваља се радоваѣи*. — Пример за сличност: *Оѣу је сличан главом*. — Пример за какву другу особину: *Вешѣи је свакоме ѣослу*).

56. Име онога коме се што чини „на корист, штету, пријатности ради, на радост или жалост“ (Белић, нав. место) — стоји у Д (*Свак себи воли*. — *Око му оку добра не мисли*).

57. Етичким дативом „се изражава... изузетна наклоност и интересовање за појам с именом у томе облику“ (М. Стевановић, *Грамаѣика*, 373) (*Јеси ли ми здраво ѣуѣовао*).

58. Синтагма Им + од + аГ показује за какву је употребу што намењено (*Све испури од боја њојове*).

59. Синтагма Гл + за + аГ значи намену у случајевима као: *Ко пије вино за славе Божје, њомоз му Божје и славо Божја! — Ја нијесам лице одгојила за удбинских младијех Турака*. Ова синтагма није стандардна, већ Гл + за + А (в. т. 61).

60. Синтагма Гл + ради + аГ значи намену у случајевима као: *Не лаје куца села ради него себе ради*.

61. Синтагма Гл + за + А значи да је нешто намењено ономе што значи име у акузативу (*На гробљу ће изнићи цвијеће за далеко неко њокољење*) или да се нешто намењује да постане оно што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Узећу ње за вјерну љубовцу*).

62. Синтагма Гл + на + А значи да је нешто намењено ономе што значи име са чијим А стоји овај предлог (*На курјака вика, а лисице месо једу*).

63. Синтагма њо + А значи да је нешто намењено ономе што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Не каже баба како је сан снила, већ како је њо њу боље*).

64. *Кашегорија њравца (циља)*. — Синтагма Гл + иза + аГ значи да се кретањем заузима место које је за оним што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Несидаде иза неких враћа*).

65. Синтагма Гл + између + аГ значи да је место којим се што креће опкољено са свих страна или бар са две стране оним што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Пројрчи, зече, сад између ногу*).

66. Синтагма Гл + до + аГ значи да је ту или приближно ту крај каквом кретању (*Пише књигу и шаље чауша до Призрена града бијелога, до онога њројојој Недељка*). В. т. 81.

67. Синтагме 1) Гл + крајем || мимо || њоред + аГ; 2) Гл + мимо + А значе да нешто пролази поред онога што значи име у аГ одн. А (*Да јездимо друмом широкијем крајем двора црног Арајина. — Када буде аги мимо двора. — Сџазица кривуда, њоред лије води. — Мимо град је чеџа њролазила*). Ове се синтагме углавном могу сматрати синонимима.

68. Синтагма Гл + око + аГ значи да се нешто креће опкољавајући оно што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Поћера их око винограда*).

69. Синтагма Гл + њреко + аГ значи да се нешто креће са горње стране онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Оде њраво њреко њоља равна*).

70. Синтагма Гл + њуџ + аГ значи да је нешто управљено или да се креће к ономе што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Пак њогледа њуџ жаркога сунца. — Оџлен њође њуџ Сџамбола града*).

71. Синтагма Гл + у + аГ означава крајњи циљ кретања (*Један дан крене у цара*). Маретић ово сматра дијалектизмом (*Gramatika*, 493). В. т. 72, 73.

72. „Уз глаголе који значе кретање према извесној тачки или месту“ име тога места „ка којему се врши кретање... стоји у дативу“ (А. Белић, *Грамајика II*¹, 62): *Пак њи иди цркви Раваници*. В. т. 71, 73.

73. Синтагма Гл + к + Д значи да је нешто усмерено, управљено или да се креће к извесном циљу који је означен именом са чијим Д стоји овај предлог (*Ако имате љубави к своме народу. — Подсмјевач не љуби онога ко га корн, нији иде к мудрима*). В. т. 71, 72.

74. Белић каже да употреба предлога *близу* са дативом истиче из његовог „прилошког значења *смера* и *јравца* радње упућене према другом предмету“ и наводи пример: *Кад близу Турцима долеће* (*Грамајика II*¹, 63).

75. Према Белићу је главно и основно значење акузатива с предлозима „*јравца* кретања и место као завршна тачка правца кретања“ (нав. дело, 65). Наравно, Белић указује да акузатив с предлозима добија „у вези са другим речима и друга значења“ (времена, начина, мере, средства, поређења и сл.) (ib.), али је засад за нас важно оно основно.

76. Синтагма Гл + за + А значи да се кретањем заузима место које је иза онога што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Заклони се за јелу зелену*).

77. Синтагма Гл (као: *везаји, јрињаји, јриковаји, ухвајији* и сл.) + за + А значи да се оно што значи име које је у реченици субјекат или објекат на извештан начин саставља с оним што значи име са чијим А стоји предлог за: *Рђа за злато не јриња.* — *Во се веже за рогове, а човек за језик*. Маретић каже да ова акузативна синтагма, као и синтагма *О земљицу разбио сам главу*, значи дотицање (*Gramatika*², 505). За Белића пример *О земљицу разбио сам главу* значи правац кретања и место као завршну тачку правца кретања. То су разлози с којих сам обе ове акузативне синтагме сврстао у категорију правца. У праву су, наиме, и Белић и Маретић: у сложеном значењу ових акузативних синтагми има и елемената правца и елемената дотицања. В. т. 84.

78. Синтагма Гл + *кроз* + А значи да се нешто креће с једног краја на други по ономе што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Диже главу, оде кроз свашове*) или да је нешто само управљено с једнога краја онога што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Чешто Милош кроз јрозор погледа*).

79. Синтагма Гл + *међу* + А значи да је нешто, крећући се, доспело на место које је са сваке стране, или бар са две, опкољено оним што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Погоди га међу очи чарне*). В. т. 90.

80. Синтагма Гл + на + А значи да је место које се заузима кретањем — у ствари горња страна онога што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Да из неба њлаха киша њадне, ниђе не би на земљицу њала већ на добре коње и јунаке*).

81. Синтагма Гл + на + А значи да се нешто креће к ономе или да се примакло до онога што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Он њоведџе Шарџа на језеро. — Кад дођоше на њо море сиње*). В. т. 66.

82. Синтагма Гл + над + А значи да се нешто креће ка месту или да је, крећући се, доспело на место — које је са горње стране онога што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Брајњ брајња над јаму води, али га у њу не њиска. — Наднесе се над бунар над воду*).

83. Синтагма Гл + низ + А значи да се нешто креће или да је управљено са горњег краја на доњи по ономе што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Па он сиђе низ бијелу кулу. — Погледајње доле низ Косово*).

84. Синтагма Гл + о + А значи дотицање два предмета и то тако што уз Гл кретања име онога што се дотиче стоји у А с овим предлогом (*Седлом бије о мраморје а коњњом о јаворје*). В. т. 77.

85. Синтагма Гл (кретања) + њо + А значи да се кретањем узима оно што значи име са чијим А стоји предлог њо (*Дођи ће враг њо своје*).

86. Синтагма Гл + њод + А значи да се нешто креће ка доњој страни онога што значи име са чијим акузативом стоји овај предлог или да је већ доспело тамо (*Соко се диже њод облаке. — Па сједоше њод јелу зелену*).

87. Синтагма Гл + њред + А значи да се нешто креће ка предњој страни онога што значи име са чијим А стоји овај предлог одн. да је већ приспело тамо (*Дођи ће сунце и њред наша врајња. — Не смедоше њред Марка изићи*).

88. Синтагма (Гл +) у + А „значи место у нечему којим се какво кретање завршава“ (А. Белић, *Речи са деклинацијом*⁴ 213) (*Идиње у село њњо је њред вама. — Сњусњњше се у Приморје равно*).

89. Синтагме Гл (као: гађањњи, гледањњи, дарнуњњи, њогодињњи, њољубињњи, ранињњи, ударињњи и д.) + у + А значе да је погођено, дарнуто и д. оно што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Погоди га у чело јуначко*).

90. Синтагма Гл + у + А (збирних Им или Им у множини) може значити што и синтагма о којој је било речи у т. 79 (*У Турке ће Дмињар ударињњи*).

91. Синтагма Гл + уз + А значи да се нешто креће или да је управљено са доњег краја на горњи по ономе што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Осињавње ми на њамници врајња да је гледам уз Млејњке низ Млејњке. — Уз јелике њушке њрислонњше*).

92. Категорија *места*. — Синтагме 1) Гл + *иза* + аГ; 2) Гл + *за* + И значе да се место где се нешто налази или догађа — *находи са задње стране онога што значи име у аГ односно И (Ти иза зида њујеи, а њред њим дрхѡиши као јасика. — Незваном госту месту за врашима)*. Ове су синтагме синоними.

93. Синтагме 1) Гл + *између* + аГ; 2) Гл + *међу* + И значе да је место на којем се што налази опкољено са свих страна или бар са две стране оним што значи име са чијим аГ стоји предлог *између* односно са чијим И стоји предлог *међу (Има сѡвари између неба и земље о којима ѡреба размислѡиши. — Тешко је мудрому међу будалама бесједѡиши)*. Ове су синтагме синоними.

94. Синтагме 1) Гл + *изнад* || *више* || *врх* + аГ; 2) Гл + *над* + И значе да се нешто налази изнад онога што значи име са чијим аГ стоје предлози *изнад*, *више* или *врх*, односно са чијим И стоји предлог *над (Сѡјуи изнад мене и ѡраска. — Буздован захуја више куће. — Убио га врх себе. — Над водом је лице огледао)*. Ове се синтагме могу сматрати синонимима.

95. Синтагме 1) Гл + *исѡод* + аГ; 2) Гл + *ѡод* + И значе да се нешто налази са доње стране онога што значи име са чијим аГ стоји предлог *исѡод*, односно са чијим И стоји предлог *ѡод (Исѡод једне букве близу извире изворац. — Тешко ногама ѡод лудом главом)*. Ове се синтагме могу сматрати синонимима.

96. Синтагме 1) Гл + *исѡред* + аГ; 2) Гл + *ѡред* + И значе да се место на којему се што догађа налази с предње стране онога што значи име са чијим аГ стоји предлог *исѡред*, односно са чијим И стоји предлог *ѡред (Деца вичу исѡред двора. — Пред кућама сѡјећи ѡјевају)*. Ове су синтагме синоними.

97. Синтагме Гл + *близу* || *код* || *крај* || *ѡоред* + аГ значе да нешто није удаљено од онога што значи име са чијим аГ стоји један од ових предлога (*Ви сѡе ближе Бога и чудеса. — Код мора сам кулу начинио. — Девојка седи крај мора. — Поред ваѡре седи домаћин)*. Ове се синтагме могу сматрати синонимима. В. т. 100, 101, 105.

98. Синтагма Гл + *ниже* + аГ значе да се нешто налази са доње стране онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Пуче ѡушка ниже Београда)*.

99. Синтагма Гл + *сред* + аГ значи да је нешто у средини онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Расло дрво сред раја)*.

100. Синтагма Гл + *до* + аГ значи близину (*На обали до воде Сѡѡнице | један зелен ѡу бијаше шаѡор)*. В. т. 97, 101, 105.

101. Синтагма Гл + *крајем* + аГ значи близину (*Пола киша у Приморје, ал се види крајем мора)*. В. т. 97, 100, 105.

- 102.** Синтагма Гл + око + аГ значи да је оно што значи име са чијим аГ стоји овај предлог опкољено нечим (*Он би наложио вайру око букве*).
- 103.** Синтагма (Гл) + *йреко* + аГ значи да се нешто налази са друге стране онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Слађа смоква йреко йлоша*).
- 104.** Синтагме Гл + *йрема* (*сйрема, йрама, йрам, сйрама, сйрам*) + аГ || Л значе да је нешто окренуто ономе што значи име са чијим аГ одн. Л стоји овај предлог (*Црногорци на граници сйрама Никшића дочекују нейријашеља. — Плайно бели Варадинка Мара на Дунаву йрема Београду*). Ове су синтагме синоними.
- 105.** Синтагма Гл + у + аГ значи близину (*Кулинова сабља остиа у њега*). В. т. 97, 100, 101.
- 106.** Синтагма Гл + *чело* + аГ (од Им *глава, ноге, йрйеза*) показује да се нешто налази са горње стране онога што значе ове Им (*И видје два анђела у бијелијем хаљинама гдје сједе један чело главе а један чело ногу гдје бјеше лежало йијело Исусово*).
- 107.** Прилошки инструментал може да значи „простирање по месту“ (А. Белић, *Грамајика I*², 68) (*Момче иде йланином, а девојка градином*). В. т. 111.
- 108.** Синтагма Гл + на + Л значи да је горња страна онога што значи име са чијим Л стоји овај предлог — место на којем се нешто налази или догађа (*На уснама разумнога налази се мудросй. — Ко се на йиуђим колима вози, неђе далеко ойићи*).
- 109.** Синтагма Гл + на + Л може значити и да се нешто налази близу онога што значи име са чијим Л стоји овај предлог (*Град градили Скадар на Бојани*).
- 110.** Синтагма Гл + о + Л значи да је какво место обухваћено оним што се на њему налази и одакле се спушта (*Ново сийо о клину виси*).
- 111.** Синтагма Гл + *йо* + Л значи да се нешто, иако се креће, све време налази на ономе што значи име са чијим Л стоји овај предлог, односно да се нешто простира по ономе што значи име са чијим Л стоји овај предлог (*Доро йи се сам йо йољу вода. — Паде Грујо йо земљици црној*). В. т. 107.
- 112.** Синтагма Гл + *йри* + Л значи да се нешто налази уз оно што значи име са чијим Л стоји овај предлог: *Месо йри косйи, а земља йри кршу [ваља]*.
- 113.** Синтагма Гл + у + Л значи да се нешто догађа или налази у каквом ограниченом или неограниченом простору (*У свакој кући има дима*).

114. Синтаagma Гл + у + Л (збирних Им или Им у множини) може значити да је нешто са сваке или бар са две стране опкољено оним што значи име са чијим Л стоји овај предлог (*Ја сам била у рибама*).

115. Категорија времена. — Временски генитив (без предлога) прилошки је генитив који се развио из посесивног Г. То је ограничен Г — „зато што се употребљава када уза њ стоји придев или придевски употребљена реч“ (А. Белић, *Грамањика II*, 58) (*Бог не њлаћа сваке субоше*).

116. Синтаagma Гл + из + аГ може, у преносном смислу, значити време (*Још се из дејинствва ојомињем*). В. т. 118, 119.

117. Синтаagме 1) (Гл) + *иза* || *јосле* + аГ; 2) Гл + *јо* + Л могу, у преносном смислу, значити да се нешто догађа доцније од онога што значи име са чијим аГ стоје предлози *иза* или *јосле*, одн. са чијим Л стоји предлог *јо* (*Иза кише сунце*. — *После кише* — *јайунице на грање*. — *По смртии нема кајања*). Ове су синтаagме синоними.

118. Синтаagma Гл + од + аГ значи почетак каквом временском грајању (*Тако, брајше, од Косова данка бој се ѡежак бије без ѡфестанка*). В. т. 116, 119.

119. Синтаagma Гл + с + аГ (имена које значи време) означава почетак радње (*Печеницу јошше с јесени јочну јомало ѡрихрањивајши*) В. т. 116, 118.

120. Синтаagma Гл + *јре* + аГ значи да се нешто догађа раније од онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Поранио Краљевићу Марко | У неђелу јрије јарког сунца*).

121. Синтаagma Гл + до + аГ значи да је свршетак каквом догађању, трајању на крају онога што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Човек се до смртии учи*).

122. Синтаagma Гл + за + аГ значи да се нешто догађа док траје оно што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Чини добра за животиа*).

123. Синтаagma Гл + око + аГ (имена која значе време) значи да се нешто догађа приближно онда (*Око ручаног доба удари нејријашељ на Црногорце*).

124. Синтаagma (Гл) + *јреко* + аГ значи да се нешто догађа током онога времена које означава име са чијим аГ стоји овај предлог (*јреко зиме*).

125. Синтаagma Гл + *уочи* + аГ значи да се нешто догађа дан раније (*Печеница се не јиражи уочи Божића*).

126. Име у акузативу за време (без предлога) ближе је одређено каквим додатком (*Ону ноћ не ухвајшише нишиа*).

127. Синтагма Гл + *за* + А значи време кад се што догађа, нарочито уз бројеве (*Што мајстори за дан га саграде, што све вила за ноћ обалује*).

128. Синтагма Гл + *кроз* + А значи да ће се нешто догодити после онога времена које значи име са чијим А стоји овај предлог (*кроз годину дана*).

129. Синтагме 1) Гл + *на* + А; 2) Гл + *о* + Л значе време кад се што догађа (*Гром загрме на Светиога Саву. — Судијег њаде о Бурђеву дану*).

130. Синтагма Гл + *ћред* + А || И значе да се нешто догађа раније од онога што значи име са чијим А одн. И стоји овај предлог (*ћред Божић. — Пред свршећком своје владе њозове кнезове*).

131. Синтагма Гл + *у* + А значи време кад се нешто догађа (*Ко у љето не ради, у зиму гладује*).

132. Синтагма Гл + *уз* + А значи да се нешто догађа у време док траје оно што значи име са чијим А стоји овај предлог (*Пјесме које се њјевају уз часни њосћ*).

133. Инструментал без предлога може да „значи... време за које се... врши глаголска радња“ (А. Белић, *Речи са деклинацијом*⁴, 199) (*Све ме кори јућром и вечером*).

134. Синтагма Гл + *у* + Л значи време кад се нешто догађа (*Да вам буде у њмоћи и у дану и у ноћи*).

135. Категорија начина. — Синтагме Гл + *из* || од + аГ значе начин (*Из шале смо одавде лећели. — Говорћћи од срца*). Ове су синтагме синоними.

136. Синтагме 1) Гл + *с* + аГ; 2) Гл + *на* + А значе начин у случајевима као: *Храни мајка девей милих сина, све с ћреслице и деснице руке. — Храни мајка два нејака сина на ћреслицу и десницу руку*. Ове су синтагме синоними.

137. Синтагма Гл + *кроз* + А „показује... начин на који се што врши“ (А. Белић, *Речи са деклинацијом*⁴, 209) (*Патриотћизам се не раћа са човеком, него се добија кроз науку и одгојење*).

138. Начин значе и ове акузативне синтагме, иако нису синоними: 1) Гл + *ћо* + А (*Те сакућћи ћо избор свайћове*); 2) Гл + *ћод* + А (*сејайћи ћод мойћу*); 3) Гл + *у* + А (*Па савија цвеће у кћћице*).

139. Инструментал без предлога може значити начин како се врши глаголска радња, тј. „каквим начином и у каквом својству“ (А. Белић, *Грамаћћика II*⁶, 67) (*Свака је добра девом, но да је видимо невом*).

140. Уз глаголе *бићћи, изабраћћи, назваћћи, ћосћћайћи, ћрогласћћи, учинићћи* и сл. „када се износи на који је начин извршена глаголска радња“ (А. Белић, нав. дело, 67), — долази И као саставни део предиката (*Ко се овћом учини, курјаци га ћоједу*).

141. Начин како се врши глаголска радња значе и ове локативне синтагме, иако нису синоними: 1) Гл + на + Л (*Нек њогинем јунак на јунашњву*); 2) Гл + о + Л (*Не живи човјек о самом хљебу, но о свакој ријечи која излази из уста Божијих*); 3) Гл + њо + Л (*Немој, сине, говориши криво: ни њо бабу ни њо сјричевима, већ њо њравди Бога истњинога*).

142. Синтагма (Гл) + у + Л може имати и „нијансу значења начина“ (А. Белић, *Речи са деклинацијом*⁴, 197) (*У сјруку је њанка и висока*).

143. *Катјегорија узрока.* — Синтагма Гл + из + аГ може, у пренесеном смислу, значити узрок (*Ја ово чиним само из љубави к нашем народном језику*). В. т. 144, 147.

144. Аблативни генитив с предлогом од може и уз облике актива значити узрок (*Свака њишца од свог кљуна гине*). В. т. 143, 147.

145. Синтагма Гл + с + аГ значи узрок у случајевима као: *С ког си млада срећу изгубила? Ил' са себе ил' са своје мајке, ил' са свога сјара родишњља?* В. т. 147, 148 (1).

146. Синтагма Гл + око + аГ значи узрок „због чега је нешто настало“ (А. Белић, *Речи са деклинацијом*⁴, 234) (*Свадили се врајци око њуђе њрохе*). В. т. 147, 148 (2).

147. Синтагма Гл + због + аГ значи узрок, повод чему (*Због сиротња сунце греје*). В. т. 143, 144, 145, 146, 148 (1), 148 (2).

148. Узрок значе и ове акузативне синтагме, иако нису синоними: 1) Гл + кроз + А (*Која њи је голема невоља, | Те си њако у образу бледа, | Ил' кроз браца мога Амил-агу, | Ил' кроз моју остјарелу мајку* — в. т. 145, 147); 2) Гл + о + А (*Звади се мајка и девојка не о граде ни о винограде, већ о једну њанану кошуљу* — в. т. 146, 147).

149. Инструментал без предлога може значити узрок радње, њену погодбу или смисао „у којем се добија нека особина (глаголска, именичка или придевна)“ (А. Белић, *Грамајњика II*¹, 67) (*Јаребица њанка и њлашња, ма је њијелом како вајња жива*).

150. Синтагма Гл + за + И значи узрок каквом осећању (жалости, чежње) (*Ко за свијетом њлаче, без очју остјаје*).

151. *Катјегорија мере, количине.* — Синтагма од + аГ показује: 1) меру у примерима као: *Од аршина језик њружи*; 2) вредност у примерима као: *Сваки чивњ од дукајња жупња*; 3) век у примерима као: *Сјарац Фочо од сјотњине њјња*.

152. Акузатив за меру, количину долази у примерима као: *Чудне њушке ваља мушку главу*.

153. Синтагме Гл + за || њо + А значе вредност, цену у примерима као: *Биће мишја руја за дукајњ.* — *Продавао сјаре књге њацима њо добре њаре.* Ове су синтагме синоними.

154. Синтагма Гл + на + А показује меру у примерима као: *Дајем ти у најам виноград на три године.*

155. Инструментал за меру или количину показује „чиме је неко бољи, виши или ма какву другу особину... а у исто време и за колико је друкчији“ (А. Белић, *Грамајика II*¹, 66) (*Све је коло главом надвисно*).

156. Категорија поређења. — За пример из *Горског вијенца*: *Љеиша сунца, зоре и мјесеца* Белић каже да овај аблативни генитив уз компаратив означава „од чега је нешто више или нешто боље, јаче и сл.“ Белић у наставку истиче да се данас ту употребљава предлог *од* с аблативним генитивом (*Речи са деklinацијом*⁴, 223—224). В. т. 157.

157. Аблативни генитив с предлогом *од* стојећи уз компаратив придева значи да је поређење учињено с оним што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*Има тријашеља вјернијих од браћа*). В. т. 156.

158. Аблативни генитив с предлогом *према* (*сирема, ирама, ирам, сирама, сирам*) показује да се нешто пореди с оним што значи име са чијим аГ стоји овај предлог (*А људска је рука слаба сирама Божје*).

159. Акузатив (одн. инструментал) с предлогом *над* „показује, у пренесеном смислу, кад се нешто пореди, да је нешто боље од другога“ (Љуб. Стојановић, *Грамајика III*⁴, 86) (*Данас нема нада ме јунака. — Та од Шарца бољег коња нема, ниш' нада мноме бољег јунака*). У стандардном језику чешћа је конструкција *над* + И.

160. Аблативни генитив с предлогом *између* односно *од* стоји уз суперлатив придева и означава да је поређење учињено с оним што значи име са чијим аблативним генитивом стоји један од ових предлога (*Највећи између вас да вам буде слуга. — Од свију је ових био најзнајнији калешан Коча*). У стандардном језику чешћа је конструкција *од* + аГ.

161. Инструментал с предлогом *с(а)* може да има и нијансу поређења (*Коња са магарцем не ваља поредиши*).

162. Осјала значења (функције). — 1) Аблативни генитив с предлогом *код* може значити најоредну егзистенцију: *Што би беже у ахару сјаво код својих двора бијелијех*.

163. Аблативни генитив с предлогом *место* „показује да се оно што значи реч која је с тим предлогом замењује нечим другим“ (Љуб. Стојановић, *Грамајика III*⁴, 67): *Место воде поиче вино*.

164. Акузатив с предлогом *за* показује да се оно што значи име у акузативу замењује нечим другим (*Сеја ће за браћа шанку прећу пресии, браћац ће за сеју Будим град зидати*).

165. 2) У српскохрватској реченици именски део предиката стоји у номинативу (*Ви сће видјело свијети*).

166. Данас се врло ретко употребљава датив придева (место номинатива) уз инфинитив глагола (*Мука се срећну родиши, а лако је живиши*).

167. Акузатив с предлогом *за* долази као саставни део предиката уз неке глаголе:

а) *бојајџи се, бринујџи се, марџијџи, мислијџи, сџарајџи се, хајајџи* и сл. (*Не брџни се џи мало за овце*);

б) *говоријџи, дознајџи, заборавијџи, јавијџи, казатијџи, молијџи, џи-џајџи, џиражџијџи* и сл. (*За кишу и за смрџи не џреба Бога молијџи*);

в) *држатијџи, желејџи, џосџавијџи, џризнајџи, џримџијџи* и сл. (*Народ џрџми оно момче за цара*);

г) *венчајџи (се), џоџи (за кога), удајџи се* и сл. (*И вџенчаше Косу за Тодора*).

168. Локатив с предлогом *на* служи као допуна именицама (*Хвала џеби на џвојој здравици, на здравици и на дару џвоме, ал' не хвала на џаквој бесџеди*).

169. 3) Аблативни генитив с предлогом *од* уз облике *џасива* означава лице од којџга потиче радња (*Није џама од Бога џослана*).

170. „У реченицама са глаголима у радном облику који значе стање“ може „који пут“ доџи инструментал да покаже од кога потиче каква радња (А. Белић, *Грамајџика II*¹, 68) (*Сва џамница обасјала сунцем*).

171. 4) Афективна и слична значења. — Белић каже да се из партитивног генитива „развио и самостални генитив у клетвама и при чуђењу (без глагола)“ па наводи, међу осталим, и ове примере: *А џако ми срећна џуџа мога. — Боже мили, чуда великога* (А. Белић, *Грамајџика II*¹, 56). Може се навести и пример који даје Љуб. Стојановић: *Благо мени, еџо мога кума* (*Грамајџика II*¹⁸, 108).

172. Аблативни генитив с предлогом *до* „у пренесеном значењу стоји у заклетви, у узвицима и у још неким изразима“ (Љуб. Стојановић, *Грамајџика III*⁴, 72—73) (*До Бога и до моје душе. — Аох мени до Бога милога. — Шџа је џеби до нас*).

173. Акузатив с предлогом *за* долази у заклетвама, узвицима: *За име Божје!* (нав. дело, 79).

174. У вокативу стоји име употребљено при дозивању: *Точи вино, Богосаве слуго!* Као што је речено у т. 4. и 5, такав облик је изван реченице, одн. уметнута реч у реченици, па се зато увек издваја зарезима.

Берислав М. Николић